

Köteles Pál: Magyar világ Amerikában II.

(részletek)

Tűnődések és történetek

(Vasárnap, augusztus 26.) Annak ellenére, hogy igen sok amerikai magyar értelmiségi áldozza szabad idejét a magyar fiatalok oktatására, ez a fáradozás nem termi meg a kívánt gyümölcsöt. A hét végi néhány óra nem elegendő arra, hogy ellensúlyozza az angol nyelvi közegből az agyba, s ösztönvilágba szűrőremlő hatásokat. Nem a kétnyelvűséggel van a baj, az természetes folyamat, hanem a nyelvtorzulással, azzal, amikor a fiatalok vagy kevésbé fiatalok egyre több elferdített angol szót kevernek magyar beszédükbe. Házigazdáim a még nyomdászágú könyvből idéznek. E szerint némelyik kinti magyar gyerek már nem a tévét nézi, hanem „Tivit vaccsol”. A felnőtt nem azért indul a bevásárlóközpontba, hogy megnézzze, milyen árleszállítás van s mit vehetne meg olcsóbban, hanem azt mondja: „Szél van a sapping centerben” (Árleszállítás van az üzletközpontban). Nem egy felnőtt amerikai magyartól hallhatók ilyenféle mondatok is: „Nem szeretek hájvén drájozolni” (Nem szeretek országúton vezetni). „A kompetisnön egy nagy bakszi ájszkrém volt a prajsz” (A versenyen nagy doboz fagyalt volt a díj).

A példák riasztók, s ha meggondoljuk, hogy a nemzetiségi magyarok mindennapi beszédébe is beszüremkednek az idegen szavak és kifejezések (az idegen szakmai zsargon!), akkor az is megítélhető, hogy az ő beszédükre, gondolkodásukra is ráarakódik a szellemi szmog, a hivatalos másság koromrétege.

Igy hát vigyázni nemcsak kint kell, hanem karnyújtásnyi közelben, sőt itthon is.

SZENT KORONA

Mielőtt megszületett volna a végleges döntés a Szent Korona dolgában, Carter elnök fölkerlte az amerikai magyarok képviselőit, hogy fejtsék ki álláspontjukat. Harminc percet kaptak érveik megfogalmazására azok, akik ellenézték a korona visszaszolgáltatását, harmincat, akik azért kardoskodtak, hogy a korona visszakerüljön egyedül jogos helyére, Magyarországra. A protokolfőnök közlése szerint villanólámpával jelzik, amikor már csak húsz másodperc maradt egy-egy jelenlévő érvelésére.

A meghallgatás napján a visszaszolgáltatást ellenzők táborából tizen jelentek meg. A korona visszaadása mellett ketten érveltek. A Szent Korona hazaszállításának ellenzőire 3-3 perc jutott, a politikai bölcsesség képviselői 2x15 percben adhatták elő érveiket.

Előbb a „nemzeti emigráció” képviselői kaptak szót. Már rég megfakult rangjuk s érdemeik elősorolásával kezdték, s Magyarország ócsárlásával folytatták. Mire belekezdtek az érdemi mondanivalóba, már villant a lámpa.

A hazaszállítás szószólói részletesen kifejtették, hogy miért egyedül a magyar népet illeti a korona – függetlenül a politikai rendszertől.

Ezután Carter következett. A korona visszaadása ellen tiltakozókhöz fordulva csak ennyit mondott:

– Sajnálom Önöket, uraim. Önök, úgy tűnik, nem is sejtik, hogy saját népüket-nemzetüket gyalázták. Önök sajnálatraméltó emberek – biccentett alig észrevehetően, aztán a visszaszolgáltatást kérőkhöz lépett, kezét fogott velük s eltávozott. . .

(Kedd, augusztus 28.) Sodródunk a chicagói Lake Shore Drive-on szinte akarattalanul, de egy fél hüvelykkel se lépve túl a megengedett sebességet. Vendéglátóm hirtelen megkérdezi: „Az útitervedben szerepel-e Vancouver?” „Két hét múlva ott leszek.” „Életem legszörnyűbb és legboldogságosabb éveit töltöttem ott. Sirtunk, mert úgy éreztük, hogy soha nem láthatjuk viszont a tájat, ahonnan elfutottunk és néha bolond mód boldogok voltunk pusztán attól, hogy nébány százan együtt lehettünk. Aki ezt nem élte át és a sorsunkról beszél, úgy szól, mint kufár az istenházában. Azóta se tudtam az együtt-létnek soha úgy örülni. És nem tudtam úgy sírni sem. Könnyel öntöztük a belénk szakadt gyökereket, hogy kihajtsanak és ne satnyuljanak el soha. Paradox módon azok az évek tanítottak meg igazán a hazaszeretetre: ott döb-bentünk rá, mit jelent igazában a nemzet s a haza. Szörnyű évek voltak, mondom, és boldogságosak. Ha otthon maradtam volna, soha nem éreztem volna annyi felelősséget az ország s a magyar nép, saját nemzetem iránt. Nem tisztázódott volna bennem, hogy miként is kell egymáshoz tartozunk – bármi áron.”

A kocsí sodródik az autóáradatban. A hátsó üvegén egy magyar címer, s lökbáriton piros-fehér-zöld szalagon felirat: „Itt-ott találkozunk. . .” Ki tudja, naponta hány ember töpreng el rajta, hogy mi is az, amit lát, s hogy hányan fejtik meg a talányt. Ha naponta csak egyetlen egy megsejti, már az is szolgálat.

MR. KOVÁCS. . .

Rejtély, hogy a Chicago központjában szabályosan parkoló kocsik mikor állhattak a parkolóórák mellé. Mintha a világ kezdete óta ott várakoznának, nem moccannak, nem állnak odébb.

– Egészen reménytelen helyet találni – kockáztatam meg kéretlenül a véleményemet, de barátom csak legyint, s kerengünk tovább. De mert vészesen közeledik a megbeszélte találkozás időpontja, hirtelen elhatározással leparkol az égbenyúló középület előtt, ahol öles betűkkel figyelmeztetik az érkezőt, hogy „No parking”, azazhogy parkolni tilos.

– Ítéletnapig mégse várhatjuk, hogy üresedik-e hely és egyébként is a pénz idő. . . Ennyit már te is tudhatnál. . . aztán mint aki jól végezte dolgát, kiszáll a kocsiból s már onnan sorolja az én teendőimet: – Egy: bárki jön, te csak huzigáld a vállad, bökj a volánra s annyit mondj, hogy „no drive”, hogy nem tudsz vezetni. Kettő: lehetőleg még a tiednél is rosszabb kiejtéssel próbáld kimondani, hogy „no English”, nem kell oífrázni, megértik ne félj. Három: próbáld elmutogatni, hogy öt perc múlva megérkezem. Isten legyen velünk – mosolyog rám szélesen. . .

Épp gyakorolni kezdtem a feladatot, amikor megállt egy öles rendőr a kocsí mögött. Egy pillantást vetett a nemzeti színű magyar feliratra, a magyar címerre, aztán előrcjött, tisztelgett, s én döb-benten állapítottam meg a névtáblácskáról, hogy „Mr. E. Kovács” hajol le s be hozzám. Egy pillanatig még reménykedtem, hogy már rég elfelejtett magyarul, de tévedtem: „Uram

– kezdett a prédikációba kissé palócosan –, legalább mi, magyarok ne szegjük meg a törvényt Chicagóban”, s írni kezdte a büntető cédulát.

(Szerda, augusztus 29.) Magyarországnak s a magyarságnak soha nem volt még olyan jó híre, jó sajtója a világban s olyan politikai ázsíója se mint a hetvenes, nyolcvanas években. Ez két dolognak tulajdonítható. Egy részt a bazi reformpolitikának, másrészt azoknak a kinti magyaroknak, akik fontos beosztásban lévén ezerféleképpen ugyancsak jó hírünkön munkálkodnak.

Persze a magát „nemzeti emigrációnak” valló hirdető jobboldal se jó hírünknek nem örül, se annak az érdeklődésnek, amely az amerikai társadalomban irántunk megnyilvánul. Ellene már nem sokat tehetnek, mióta az amerikai kormányzatnál is kérdésessé vált a szavahibetőségük. De a próbálkozást nem adták föl. Igyekeznek legalább egy-két egyetem vezetőségére nyomást gyakorolni, hogy a magyarság s Magyarország iránt megnyilvánuló érdeklődést csökkentsék. Ez történt nemrégiben a Chicagói Állami Egyetemen is, ahol magyar tanszéket kívánt felállítani az egyetem vezetősége. Tanszékvezetőnek kint élő magyarnyelvést jelöltek. Már úgy tűnt, minden rendben van, amikor a „nemzeti emigráció” megtorpedózta a tervet. Mi volt az érvük? Hát íme: „Ha meghal a kiszemelt tanszékvezető, mi a garancia arra, hogy az egyetem nem hív meg magyarországi tudóst az egyetemre?”

A „nemzeti emigráció” már nem sokat árthat, de néha akkorát, hogy annak a helyrehozása szinte lehetetlen... (Chicagóban lett volna öt-hat diák, aki magyar nyelvet s irodalmat tanul, s talán tíz-tizenöt, aki „magyarságismereti” tantárgyakat hallgatott volna.

De csak lett volna...

(Szombat, szeptember 1.) Este ülünk a japán vendéglőben, s amikor túl vagyunk az első falatokon, s már a sört is megízleltük, valaki megszólal a társaságban. „Jó neked!” „Igen, valóban” – válaszolja a meghívónk. Fogalmam sincs, hogy mi miatt lehet neki annyira jó. Talán megütötte a főnyereményt, a nyolcmillió dollárt, amiről mostanság annyi szó esik Chicagóban, vagy valamilyen más szerencse érte? „Mi történt?” – kérdezem végül is. Csak bazu utazom. Most már nem szól senki semmit, de picinyke irigység van a tekintetekben. Valaki hazamegy...

A nosztalgia, a vágyódás bazu, egyszerre szinte kézzelfoghatóvá merevedik a levegőben. A legszívesebben mindenki indulna, hogy forduljon egyet a hazában, az országban, hogy megálljon egy pillanatra a Gellérthegy tövében vagy Kőszeg aprócska főterén, Egerben: akárhol. De a távolság már-már mérhetetlen, és a pénz se az égből potyog.

Menni innen se könnyű...

Sőt, mozdulni nehéz: az időpontok folyton ütköznek, az ember nem kedve szerint indulhat. És mert nem mehet bármikor, a nosztalgia elhatalmasodik a legtöbb emberben. E miatt gondolatban egyre többet téblábolnak otthon, bárba az otthon igazában itt van. Az ember, amint tapasztalható, legszívesebben torkonragadná azt a szörnyeteget, amely még éjjel is fölébreszti s álmában is hazakényszeríti. A lélekfenyevad szabadon garázdálkodik, rág, pusztít: kit láthatóan, kiben meg olyan csöndesen, hogy néha még el is lehet titkolni. Csak akkor hallani-látni a belső pusztulás külső jezeit, amikor a környezetből valaki hazaindul.

(Vasárnap, szeptember 2. I.) A chicagói Szent István-templom mint amyi más Amerikában a hívők áldozatkész adományából épült bizonyosságául is an-

nak, hogy az egyház valaha közösségi összetartó erő volt. A katolikus magyarok egykoron ott találkoztak legszívesebben: nem pusztán imádkozás céljából. Nehezen vártam a vasárnapi misét, hogy lássam-halljam-tapasztaljam, mi maradt a legendás megtartó erőből.

Nem sok. Sőt. A templomból mintha kirekesztették volna a legfőbb parancsolatot: a szeretet törvényét, amelyet Krisztus az egyház fundamentumául rendelt. Ahogy Márk hagyatkozta volt: „Szeresd azért az Urat, a Te Istenedet teljes szivedből, teljes lelkedből, és teljes elmédből, és teljes erődből. Ez az első parancsolat. A második pedig hasonlatos ehhez: Szeresd felebarátodat, mint magadat. Nincs más ezeknél nagyobb parancsolat.” A chicagói szöszékről azon a napon nem a krisztusi szeretetet hirdették. A felebarátot a testvére elleni gyűlölködésre izgatták. Az élőt már-már átokkal fenyegetve kényszerítik szembefordulásra azokkal, akik otthon vannak. Aki hazamegy, rossz magyar, aki másokat arra biztat, pokolra való. A „vasfüggönyön” túli egykori baza a kárbozat országa. . . Kedvem lenne föllátni s kimenni, de barátom csak int, hogy most már üljem végig a szertartást. Így aztán hallhatok még egy kis eszmefuttatást a vasfüggönyről, arról, hogy csak látszat az eltűnése. Nemléte: illúzió, hogy egy évvel korábban 16 millió külföldi fordult meg az országban? Barátom legyint: ez ellen a lélekbetegség ellen nincs orvosság.

(Vasárnap, szeptember 2. II.) Délután Magyar Ligetre indultunk, ahol szokásos nyári találkozójukat tartották a chicagói magyarok. Előbb még azt hittem, hogy a liget közvetlenül a város alatt van, de aztán kiderült, hogy legalább 100 kilométer távolságban. Az összejövetelre több százán érkeztek, és én így éreztem magam, mintha újra otthon lettem volna, egy jókedvű majálison. A bográcsgulyás olyan, mintha a Hortobágyon készítették volna; a bukta, a tepertős pogácsa házias: s büfelejtőnek Egri leánykát ittunk. A kispályás foci nézői-drukkerei is éppen úgy minősítették a csatármunkát, a védők lazítását, mint itthoni profi meccseken szokás. Most itélhető meg csak igazán, hogy a magyar nyelv nem sorvadt el, él, virágzik. A szavaknak ízük, zamatuk van...

Négy-öt száz ember fordulhatott meg ezen a napon a Magyar Ligetben. Jókedvű nótázással késő estig maradtunk együtt. Senki sem sietett baza. Késő délután már kialakultak a kisebb csoportok, amelyek magyar módra világmegváltásra adták a fejüket. Néhány óra múlva már olyan rend volt képzeletünk glóbusán, hogy annál különbet kívánni se lehet. Háborús félelemnek se híre, se hamva nem maradt, s a szabadság szerte a világon úgy virult, mint gesztenyefák a tavaszi napsütésben.

– Nagy kár, hogy nem mi igazgatjuk a világot – mondom hazafelé. Mire vendéglátóm:

– De még sor kerülhet rá. Láthatod, milyen tebenségesek vagyunk – s mosolyogva tapossa a gázpedált.

VENDÉGSÉGBEN

Sose szerettem vendégségbe járni. Talán mert egészen alkalmatlan vagyok az alakoskodásra, arra, hogy dicsérjem a háziasszonyt, amikor inkább azt kelle-ne mondanom: szent ég, ez a feles éhetetlen. A legszívesebben elmaradozok névnapokról, születésnapokról, s elfelejtkezem a magamról is.

Amerikai utamon viszont nem volt mit tenni: vándoroltam városról városra, nem ritkán hetenként kétszer is. Ismeretlen emberek házában kellett aludnom, s bizony vendégfogadóim nem mindig váltak barátokká, jó ismerősökké, az ottlét pedig kellemes emlékekké. De a legtöbbször igen, néha annak ellenére, hogy a házigazdának mondjuk épp olyan volt a modora, mint az enyém.

Hadd mondok ebbe kapcsolatban egy történetet egy magamfajtajú szóki-mondó újsütetű barátomról.

Már negyedik napja rontottam a levegőt náluk – a feleség mutogatta a várost, a múzeumokat, a város nevezetességeit jobb helyeken ebédeltetett, miközben a férj húzta az igát hajnaltól késő estig.

Az ötödik napon aztán rájött az őszinteség, s megkérdeztem a ház urát, mi lenne, ha rám is szánna egy kis időt, s nem temetkezne nyakig a munkába. O rám emelte tekintetét, egy fintort vágott, s csak annyit mondott:

– Hja uram, amit maguk ketten elköltenek, azt valakinek meg is kell keresnie. . .

(Hétfő, szeptember 3.) Fölméri-e majd valaki, hogy az amerikai magyar kis-közösségek mennyit áldoznak arra, s azért, hogy a legfiatalabbak jól megtanulják ősük nyelvét, hogy őrizzék a szüleiktől kapott szavakat, a nagyszülők-től beléjük szüremlett élményeket. Például: hány órát foglalatostkodnak be-tente azzal, hogy fölkészüljenek a hét végi magyar iskolák óráira? Hány éj-szaka telik azzal, hogy könyvekből, maguk ús elsajátítsák azt, amit tovább kell adni. Ki tartja számon, hogy miként vándorolnak értékes magyar művek kézről kézre – szinte pontos menetrend szerint –, s azt, hogy valaki képes akár száz kilométert furikázni, csak hogy megkaphasson egy folyóiratot? Mér-legeli-e valaki majdan, hogy miként maradtak meg magyaroknak vagy vál-tak azzá a tizenévesek, olyanokká, akik nem feledik, hogy van egy kis or-szág, s ahol... amely... Ahol, például „otthon lenni jól”. Bárba leiratott már, bibeti-e a személyes tapasztalással nem rendelkező, hogy néha még a nem magyar feleségek is megtanulják a magyart?

Szóval kitartja számon? Ezt meg amant. . .

A kérdés csak azért fészkelődik az agyba, mert ezen a szabad hétfőn egy pillanatig sem nyugodott vendéglátóm, s talán immár barátom. Amit pedig haj-naltól késő estig tett azon a munkaszüneti napon, mint cserkészvezető, nem a maga anyagi boldogulását szolgálta, hanem „csak” a saját lelki üdvét. Né-bány kis magyart visszasegít az ösvényre, amely – lélekben legalábbis – ha-zafelé vezet.

SVÉD ABÉCÉ

Akik haza-hazalátogatnak, majd visszatérnek Amerikába, az örömteli ta-pasztalások mellett viszik magukkal az árnyékemlékeket is. Kezdvén a sort azzal, hogy bár az intézkedés indokolt számukra mégis riasztó, hogy a Feri-hegyen is géppisztolyos katonák fogják körbe az érkező és induló gépeket, éppúgy, mint szerte a világon. A londoni, zürichi, New York-i rendszabályt természetesnek vélik. „Na, de itthon?” – kérdezik csodálkozva. Aztán foly-tatják azzal, hogy bizony a bolti eladók gyakran elfelejtik, hogy ők vannak a vevőért s nem fordítva; hogy a lakosság szinte élvezettel szemel az utcá-kon, hogy elképesztő a hangoskodás, hogy a csavarmentes kupakú üdítőket

nem lehet kinyitni. . . Hogy a hanyagság és nemtörődöm magatartás szinte a társadalom minden rétegében tapasztalható.

– Ez csupa akadémikuskodás – legyint a tanár. – Nekem mindössze két kritikái észrevételem van hazai viszonyainkkal kapcsolatban. Az első: miért nem az útestet legmélyebb pontjára helyezik a víznyelő aknákat? Miért mindig a „dombra”? A másik: miért használ a Magyar Televízió Képújságja „svéd abcét”, amelyen nincsenek meg a jellegzetes magyar betűk, a hosszú í, ú, ő, ó, ö. Holott csak „program” kérdése, hogy egy korszerű kis számítógép bármilyen jelet kiírjon. Én a saját komputéremen néhány óra alatt megoldottam ezt a feladatot – s mutatja a meggyőző mustrát. – Igaz, csak magánhasználatra. Lehetséges, hogy több millió emberért nem érdemes új programot készíteni?

(Kedd, szeptember 4.) Talán senki nem tudná megmondani, hány magyar cserkész van Amerikában, olyan magyar fiú és leány, aki szükségét érzi annak, hogy ezeken a foglalkozásokon ne csak magyar szót halljon, de igénye van az együtténeklésre, a közös dalolásra, a kirándulásokra is. Az viszont bizonyos, hogy a cserkészmozgalom nélkül a magyar fiatalok sokkal bamarabb váltak volna közömbösökké a magyar nyelv, a magyar múlt, a magyar hagyományok iránt.

A kérdés persze, amennyire megítélhető, csöppet se egyszerű, hiszen egy önkéntes tömörülésben csak az egyöntetűség alapján lehet bármilyen kérdésben dönteni. Ha nem így esik, akkor a cserkészek elmaradoznak, mert a szülők megtilthatják a részvételt a foglalkozásokon.

Legutóbb a bazilátogatás dolgában nem sikerült egyöntetűsége jutni. Abban, hogy a magyar illetékesek meghívására ne csak cserkészvezetők látogassanak haza, hanem egész cserkészcsapatok is, minél nagyobb számban. A fölajánlott balatoni táborozási lehetőséget egyesek örömmel fogadták, mások elutasítóan. Így aztán dugába dőlt a jó szándék, hogy a nyugati világ magyar cserkészei csapatostól jöbessenek haza. Sokan fájlatják, hogy (egyelőre) így esett. A vita azonban nem jutott nyugvópontra. Mert alighanem kétségtelen, hogy aki úgy akar magyarnak maradni, hogy közben hátat fordít Magyarországnak, az előbb-utóbb a magyarságát is elfecsérlí. Az érzelmek és kötődések elcsökevényesednek, ha a gyökerek nem kapnak néha hazai porhanyót is.

UGYANŰGY?

Előadás után számtalanszor faggattak: nem félek-e bíráló szavakat mondani az államalkotó magyarság felelősségéről, a nemzetiségi és a szórványmagyarság sorsa miatt? Erre szoktam válaszolni, hogy én itt semmi rendkívülít nem prédikálok, ezekről a kérdésekről ugyanúgy beszéltem otthon, különösen egyetemi hallgatók meghívására tartott előadásaimon. Ha azt írom, hogy nem hittek nekem, enyhén fogalmazok. Egyszer aztán valaki kurtán azt kérdezte:

- Ugyanígy mondaná el mindezeket otthon is?
- Dehogyan – válaszoltam –, szó sincs róla.
- Na látja – tárta szét győzedelmesen karjait. – Maguk csak itt beszélhetnek szabadon. Itt mesélnek, otthon viszont megkukulnak. . .

– Bocsánat – vettem át a szót: – otthon természetesen nem így beszélnek, hanem sokkal keményebben fogalmazok és személyeket is említek.

Ez egy kicsit megzavarta a kérdezőt, de aztán tovább faggatott:

– És itt miért nem említs személyeket?

– Mert se ők, se a velük maradéktalanul egyetértők nincsenek jelen, s így nem védhetik saját álláspontjukat. Számomra etikai kérdés, hogy ha nincs itt lehetséges vitapartnerem, vagy hozzá közel álló személy, akkor ne említssem a nevét, lett légyen szó bárkiről is.

(Szerda, szeptember 5.) A mexikói új bevándorlók beszivárgását akartuk „kilesni”, hogy miként jönnek be s hogyan kezdik az életüket? Mindennap érkeznek s vakacs kitartással vegyülnek a régebben „bentlakók” közé. „Észrevételen” így gyarapítják a közösséget, amelyhez tartoznak, s ahol jól érzik magukat. Még akkor is így van, ha csak egy elhagyott üzlethelyiségben kezdik előlről az életet.

Mondom, a mexikói bevándorlókat ügyeltük – kutattuk – s mégis magyar nyomra bukkantunk. Űgy, hogy egyszer csak föltűnt egy rikitó-viritó magyar cégfelirat. A kísértés túl nagy volt, semhogy ellenállhattunk volna a csábításnak. Néhány perc múlva már bent voltunk a magyar vendéglőben, s a sör még ki sem fogyott a pohárból, amikor megkérdezték: nincs-e szükségem segítségre? A támogatás itt mindenkinek jár, aki magyarként Chicagóba érkezik. Nem úgy, hogy csekket, dollárt nyújtanak eléd, de megmondják, hol kaphatsz legolcsóbban lakást, hogy juthatsz munkához, ki a magyar vállalkozó, aki föl fogad? A füzet, mely az emberbaráti ügyködésről árulkodik, eddig 987 magyar „segélyezéséről” vall. Jöttek ide délről és északról, nyugatról és keletről. Még kellene 13 érkező, hogy ezerre kerekedjék a segélyezettek száma, s akkor a nagylelkű vendéglős abbahagyja a jótékonykodást. Aztán nem lesz ingyen leves, legfőbb tanácsadó szolgálat! Huszonöt éve csinálja, s úgy gondolja, épp ideje kizárólag magára gondolnia. De a füzetet bőrbe kötteti s arannyal ráíratja: MAGYAROK.

NUMERUS CLAUSUS

Magyarországon ismert volt a numerus clausus, a zárt szám fogalma, amelylyel meghatározták, hány zsidó vehető fel egyik vagy másik egyetemre. Nem melegséggként, csak magyarázatként hadd tegyük hozzá: a numerus clausus nem sajátosan magyar megkülönböztetés volt, de magyar is. Európa sok államában érvényben volt ideig-óráig, persze nem az európai szellem nagyobb dicsőségére, amiként hogy bármiféle numerus clausus: a politikai, vallási épp olyan szégyenteljes, mint a faji volt. A zárt szám rendelkezés nem érte el a célját: az egyetemeken „üresen” maradt helyekre továbbra se áramoltak a parasztfiatalok. Ahhoz ugyanis föl kellett volna kelteni a nagyobb tanulási vágyat, s aztán anyagi lehetőséget kellett volna teremteni a szegények számára is.

Mindez pedig annak ürügyén jut eszembe, hogy egy Magyarországon született kislány 1983-ban antinumerus clausus alapján jutott be a Harvard egyetemre. Hogy miként? Annak a törvénynek a segítségével, amely előírja, hogy az egyetemek csak akkor részesülhetnek állami támogatásban, ha a szövetségi kormány utasítása értelmében az „etnikumokhoz” tartozó bizonyos számú hallgatót is fölvesznek. Az pesze már értelmezhető, hogy ki tekinthető etnikusnak, hányadik generációig? Újabban legfőképp a harmadik világból

érkezőket tekintik a fogalomba tartozónak. Mindenesetre a fenntartott helyek nélkül ez a magyar lány soha nem juthatott volna be a Harvardra.

– Persze enélkül se – mondja –, ha nem akad Harvardon magyar professzor, aki megmagyarázza a többieknek, hogy én nemcsak „sima magyar”, hanem *etnikus magyar* vagyok. . .

(Csütörtök, szeptember 6.) *Nebéz lenne eldönteni, hogy kik teremtették meg jó hírünket Amerikában! Talán azok a tisztek és közkatonák, akik már a polgárháborúban ott voltak. Vagy Kossuth s a '49-es emigráció, netán mégis a bunkyk, a mindenre elszánt magyar kékgallérosok, akik szinte magukra vállalták a századfordulón Kelet- és Közép-Amerika minden emberpróbáló munkáját, főleg a vasiparban? Netán mégis az atomtudósok, akik az atom- és hidrogénbomba körül bábáskodtak? A nagy zenészek, karmesterek? A filmvilág cézárjai és zsenije? Minden bizonytalannal nem egy csoport, hanem valamennyien együtt munkálkodtak akarva-akaratlanul azon, hogy ne le-, hanem fölnézzenek ránk a nyugati féltéken.*

Csak a magyar képzőművészet remekei nem jutottak el Amerikába. Hiába bolyongok az ingyenes múzeumlátogatási napon a Szépművészeti Múzeum termeiben, s próbálok makacson föllelni magyar műalkotásokat. Mindhiába. Se Munkácsy, se Kosztka, se Kassák, se senki más. Végül mégis megvigasztalodom, ha ugyan vigasznak lehet ítélni, amikor az embernek egyik szeme sír, a másik nevet. Az utolsó teremben ugyanis ott van egy Vasarely-kép. A művész nemzetiségére utaló cédula így hangzik: „Hungarian/French”. A legenda szerint előbb az állt a kép alatt, hogy francia, de a művész nem tartotta hibavalónak megírni: igaz ugyan, hogy Franciaországban él, de ő magyar. Kérte a korrekciót. Ekkor cserélték föl a táblát „magyar-franciára”. – A jelenség nem egyedülálló. Kint egyre többen igénylik, hogy megvallhassák magyarságukat.

ZASZLÓK

A középkorúak derékhadához tartozó tekintélyes vállalkozó már rég betornászta magát a republikánusok közé. Ennek ellenére nem igyekszik letagadni a múltját, amikor Los Angeles hippitanyáin bolyongott a szép új világ reményében. Immár következetesen konzervatív, „a hagyományos értékek őrzője”, amibe beletartozik – bár ő már harmadgenerációs – a magyar hagyományok őrzése is.

– A Los Angeles-i évek – mondja kissé révetegen. – Forrófejűek voltunk, és sejtelmünk sem volt, hogy amit csinálunk, annak nincs társadalmi jelentősége. Azt hittük, hogyha közáport zúditunk a rendőrökre, azzal nemcsak hőskökké avatjuk magunkat, de a világmegváltáshoz is hozzájárulunk. Kiábrándultunk a kapitalizmusból és megrendült a hitünk a kommunizmusban. Semmi se volt jó, s aztán egy zászlóégetés után keserű szájjal tértem meg a hippitanyára. Hiszen a zászlóhamvasztással nem a társadalom, hanem a nemzet szimbólumát semmisítettük meg. Ez a felismerés kedélybetegé tett. . .

– És ami a legfurcsább, a sötétben fekvé nyilalt belém a kérdés: vajon azt a kis zászlót is képes lettem volna-e tűzre vetni, amelyet „negyvennyolcas” nagyapám hozott ki magával? „Nem, azt soha” – válaszoltam akkor magamnak, pedig hát az amerikai zászlóhoz sokkal több emlékérzelmem fűződött, mint a magyarhoz, de úgy látszik, hogy az ösztönéletünkben tovább

raktározódnak az emlékek, mint az iskolában fölszedett tudás. Ha ott hagytam a csavargótanyát, abban mindkét zászlónak szerepe volt. . .

[. . .]

MAGYAR ESZMECSERE

A hazuról visszaérkező középkorú férfi arról lelkendezik, hogy mennyire megváltozott az ország. Meséli, mit lehet kapni, hol, mennyiért, hogy már párizsi világdivatcégnak is van üzlete Pesten, bár meg kell adni, ott nem a munkásosztály szokott vásárolni.

– A kirakatok ízlésebbek, mint New Yorkban vagy Chicagóban – ad módot a kézzelfoghatóbb összehasonlításra is.

– És ezt mind el kell hinni? – kérdezi az ősz hajú marcona férfiú, aki „elvből” – nem megy haza mindaddig, amíg nem bukik meg a rendszer.

– És már több mint egymillió személygépkocsi van magántulajdonban.

– Mesélj csak, mesélj – vág közbe a szürke üstökű.

– Pesten valóságos közlekedési csőd van.

– Azt elhiszem – lélegzik fel a rossz hírre szomjazó –. Folytasd csak – biztatja a mesélőt, s tágra nyílt szemekkel hallgatja a történeteket, mert haza nem jár ugyan, de azért legalább kéthetente módját ejti olyanokkal beszélni, akik otthonról érkeznek.

– Egyszerűen nem lehet parkolóhelyet kapni.

– Azt se! – rázza meg elégedetten ritkaezüst haját.

– Egyre több a kocsi. . .

Az ősz hajú öregúr elgondolkodik egy pillanatra, aztán szélesen elmosolyodik.

– Nem a kocsi sok, fiú! Az utca kevés!

(Szombat, szeptember 8.) A korai ébredés oka, hogy este előadásom lesz. A téma megint a Háromágú életfa. Am Lake Hope óta fölgyülemltet bennem némi tapasztalás arról is, hogy kis lélekszáma ellenére mennyit árt az összmagyarságnak a szélső jobboldal. A „nemzeti emigráció” ahogy barátom nevezi őket s ők magukat. Vajon mi a helyes – töprengék – ha maradok kizárólag saját gondolataimnál vagy ha a friss tapasztalásokat is beleszővöm mondandómba? Talán néhány mondat erejéig, batározom el. Hogy például eddig még egyetlen emigráció sem átkozta el a hazát. A módi egészen új. . .

Még készítek pótlólag egy-két jegyzetet, s aztán nem lévén választási lehetőség, elkezdem a mondókámat. Szikáran, inkább elméleti kérdéseknél maradva. Csak a szünet után, a második menetben kezd vibrálni a levegő, amikor nem a tényleges hazai helyzet kerül bonckés alá, hanem a képzelt állapot. A rögeszmék, amelyek erősebbnek bizonyulnak minden évnél, s persze a valóságnál is.

Sokan nem is figyelték, miről beszélek, egész idő alatt a „második menetre” készülődtek: a kérdezz-felelek játékra.

A fajdkakas sükettségével hallgattak végig. „Ez is párbeszéd?” – kérdezem magamtól, de vigasztal, hogy ők mégis csak a kisebbséget jelentik, mert a

többség nem keveri össze a fogalmakat. mondjuk a bazát a politikával, a népet a kormányzattal. És még sorolhatnám...

Ülnek velem szemben és készülnek lecsapni rám, mintha legalábbis államtitkár volnék valamelyik minisztériumban.

HÁROM KÖNYÖRGÉS:

a) Uram! Óvd meg gyermekeidet a kísértéstől, hogy rokonlátogatás ürügyén vagy gyarló vágyakozásaik áldozataiként a vasfüggöny mögé, a pokol tornácára utazzanak. Óvd meg őket a hamis barátoktól, akik már áldozatuként estek a sátánnak, és ha már a romlás kikezdte őket, óvd meg az ő látásukat a hamisságoktól, hogy a látszatot valóságnak higgyék. Óvd meg keresztény hitüket. . .

b) Könyörgünk hozzád Uram a magyarságért. Magyarországi testvéreinkért, adj nekik békeséget, munkájukra adj áldást. Erősítsd meg őket őseink hitében és add, hogy szíveink közelebb kerüljenek egymáshoz. És könyörgünk erdélyi hitestestvéreinkért, az ottani magyarságért, mindazokért, akik távol élnek a magyar hazától. Segítsd őket, hogy megmaradjanak keresztény hitükben és magyarságukban. Add, hogy növekedjék bennük az összetartozás érzése, hogy elviseljék a megpróbáltatásokat és hogy ne szegődjenek a torzsalakodás katonáivá, hogy keresztény szeretettel legyenek más népek iránt is.

c) Könyörgünk hozzád, hogy világosítsd meg a gyűlölködők elméjét, hogy belássák végre: az ember meg akarja élni az ő idejét, és emberként akarja megélni azt. Vess gátat a fennhéjzásnak, tisztítsd meg a szíveket a mérgező tüskéktől. Add Uram, hogy úgy élhessünk egymással és egymásért, amiként azt te rendelted. Adj nekünk türelmet, békeséget, jó akaratot. . .

...

MAGNETOFON

Az előadásoknak mindig velejárója a magnetofon is. Néha éppenséggel minden második embernél van egy kis ügyes japán szerkezet, amely nagy távolságból is elfogadható minőségű fölvételt készít. Ami tehát harminc hallgató előtt elhangzik, a legnagyobb nyilvánosságot jelenti.

Igaz, néha megkérdezik, hogy hozzájárulsz-e a fölvételhez, de a válasz csak a szervezőket kötelezi, a hallgatók már azt tesznek, amit akarnak. A japán magnó szép lassan benyeli a hangot, hogy majd visszaadja. Így aztán legjobb a rendezőkre bízni, hogy felveszik-e az előadást vagy se. Egy ízben azonban furcsa eset történt. A rendezők nem kérdeztek semmit, csak föllállították a mikrofont, a profi magnetofont, s aztán magyarázni kezdték, hogy milyen jelekkel adjam tudtukra, hogy kapcsolják ki, ha nem akarom, hogy rögzítsék, amit mondok; majd pedig újabb mozdulattal jeleztem, hogy megint indíthatnak.

– Nyugodtan föl lehet venni mindent. Nincs abban semmi titkos, amit mondani fogok.

– Hogyhogy? – kérdezte egy résztvevő. – Ha nem mond semmilyen titkosat, akkor miért ülünk itt? – s ezzel se szó, se beszéd, felállt, s eltávozott.

– Ezek szerint magát a pesti kormány küldte, hogy megfertőzzön bennünket – állt fel egy másik is, és elindult utána, majd őket követően még hárman. Csak amikor láttam, hogy a többiek nem szándékoznak távozni, akkor intettem, hogy indulhat a magnetofon, pontosan azzal a jellel, amire kioktattak.

(..)

KÖNYVSÁTOR

A kinti szellemi élet szervezőinek, s mindenekelőtt persze az értékes műveket alkotó íróknak vissza-visszatérő gondja, hogy a hazai könyvnapokon mind ez ideig nem kaptak könyvsátrat. Az itthon megjelenő könyvek szabadon áramolnak kifelé, de az ellenkező irányú mozgás még várat magára.

– Azért vannak vigasztaló jelek – próbálnám takargatni röstellkedésemet, mert a legkevésbé sem érzem indokoltnak a tartózkodást, bizalmatlanságot. Hiszen, ha valaki venné magának a fáradságot, s megvizsgálná, hogy hol jelennek meg a politikai-gazdasági-társadalmi struktúrát érintő *lényegi* bírálatok: kint-e vagy idehaza, akkor alighanem arra a következtetésre jutna, hogy legfőképp itthon. Bizonyosságul elegendő folyóiratainkat föllapozni. Arról már nem is szólva, hogy a szamizdat-kiadványok elemzéseikhez képest a kinti kritikák csak gyöngye kis dadogásnak tűnnek. Főlösképpen hát óvakodni a könyvsátor föllállításától.

– Én még sose hallottam olyan rendszerről, amelyet a könyvek döntöttek volna meg – kockáztatja meg valaki az állítást.

– Erre egyébként bizonyosságul szolgálnak a nyugaton megjelent magyar könyvek is.

– No csak? – bámul rám a társaság ifjú tagja.

– A magyar lelemény ugyanis valamennyit becsempészi az országba. Többet, mint amennyit a könyvsátorban árulnának.

(..)

(Szerda, szeptember 12.) Itthon születésnapra a második-harmadik utcáig is gondot jelent elmenni. Megszoktuk a kis távolságokat, a saját arányainkat, hogy körömmnyi az ország vagy annyi se a tenyérynél Európában. Kint egy születésnapi meghívásra akár négy-öt száz kilométerre is elindulnak. Az idegen számára minden elég meglepő, ennél már csak az a meghökkenetőbb, ha azt tapasztalja az ember, hogy egy-egy jobban élő amerikai magyar otthonában tizenöt-husz család is megjelenik az eseményen. Még furcsább, hogy az ünneplés csak ürügy közösségi dolgok megbeszélésére. Edisonban például épp' csak fölköszöntöttük a ház asszonyát, máris kérdezte: ki miben segít a néhány nap múlva rendezendő ünnepségen?

A vasárnapi magyar piknikre, amelyen nem lehetek jelen, mert tovább kell mennem, nem kevesebb mint ötezer emberre számítanak. Annyira sütnék-főznek, annyinak az ellátásáról gondoskodnak. Ötezer magyar? — kérdezem hitetlenkedve. S a válasz csak annyi: Meglehet a résztvevőknek nem mindegyike lesz magyar, de hát annyi baj legyen, hiszen az „idegenek” részvétele azt jelenti, hogy jó csengése van a nevünknek. A Magyar Ház (a Magyar Klub) készül az eseményre, s a születésnap arra is jó alkalom, hogy ki-ki ajánlbassa magát elárusítónak, szakácsnak, hurcolkodásra. A jókedvű társaság az ötezer fős vígasságra készülődik.

ELLENZÉKISÉG – MAGYAR MÓDRA

Egy társaságban sok egyéb mellett szóba kerültek a nyugaton megjelenő magyar nyelvű lapok is. Hogy melyek a legfontosabbak, a legszínvonalasabbak, a legdemokratikusabbak, a leginkább olvasottak, a legmaradibb szelleműek, a legértelmesebbek, a legfelelőtlenebbek. Már van valamelyes fogalmam az amerikai magyar sajtóról s arról is, hogy miként alakul át, másul meg, s hogy miként nevelhető kacsa tó nélkül is.

– Na és hogy lehet itt lapot alapítani? – kérdeztem, hogy véget vessek a lapok minősítésének.

– Csak nem akarsz disszidálni?

Aki bennfentesebb, jártasabb efféle dolgokban, maga is folyóirat-tulajdonos és íróember, elkezdte fejtegetni, hogy milyen szabályok vannak.

– Főleg pénz kell – tárta szét a karját.

– Na azért még kell valami – emelte magasba az ujját egy tanárcsember: – A lapalapításhoz legalább két magyar szükségeltetik.

– Miért épp kettő? – kérdeztem a járatlan ember naviságával.

– Az egyik írja a lapot, a másik meg olvassa.

Ezen jót derültünk, de aztán a gyakorló laptulajdonos vette át újra a szót.

– A dolog nem egészen úgy áll. Ahol két magyar van, ott már két lapot alapítanak.

– Ez elég furcsa – csodálkozom.

– Az bizony, de csak így lehet egyik a másiknak ellenzéke, s folytathatnak egymással vitát... – magyar módra.

(Folytatjuk)